

Крывая афіцына ў Гродне

Гэты аб'ект павінен быць прадметам нацыянальнага гонару беларусаў, але такі яго статус, чагосьці вельмі важнага і асаблівага, па сутнасці, ніяк не замацаваны не толькі ў масавай свядомасці, але нават у свядомасці большай часткі прафесійна звязаных з культурай людзей. Гэта найстарэйшы будынак тэатральных і музычных школ Беларусі. Больш за тое! Па маім разліках, гэта яшчэ і самая старая музычная школа на тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай і адна з найстарэйшых у Еўропе! Чым не нагода для гонару!

Крывая афіцына. Фота 1941 – 1943 гг.

Што ж такога асаблівага ў гэтым аб'екце? Музычная і тэатральная адукацыя ў Вялікім Княстве Літоўскім і Рэчы Паспалітай, вядома ж, не была нечым неверагодным. Музыкай і тэатрам займалася ў розных навучальных установах, у прыватнасці, такія заняткі актыўна ішлі ў везуіцкіх калегіумах на тэрыторыі будучай Беларусі. Аднак асобнай школы, з уласным будынкам і выкладчыцкім калектывам, прызначанай менавіта для навучання артыстаў, гэта значыць, правобразу будучых кансерваторый і тэатральных ВНУ – не было. Прафесійныя артысты ў Княстве і Кароне часта былі прышлымі, а ў школьных і магнацкіх тэатрах ігралі непрафесійныя актёры, нярэдка і высакароднага паходжання.

Адным з галоўных лакаматываў тэатральнага і музычнага мастацтва ў другой палове XVIII стагоддзя былі магнацкія тэатры, прычым тэатры ВКЛ не саступалі польскім, а хутчэй нават пераўзыходзілі іх. І вось, у 1760–1770-х гадах, дзейныя адукава-

ныя людзі, рэфарматары Міхал Казімір Агінскі і Антоній Тызенгаўз, заснавалі, адпаведна, у Слоніме і Гродне, школы для артыстаў сваіх тэатраў. Гэта быў прарыўны па мерках усёй Рэчы Паспалітай эпізод. У Польшчы сваёй асобнай «кансерваторыі» яшчэ не было.

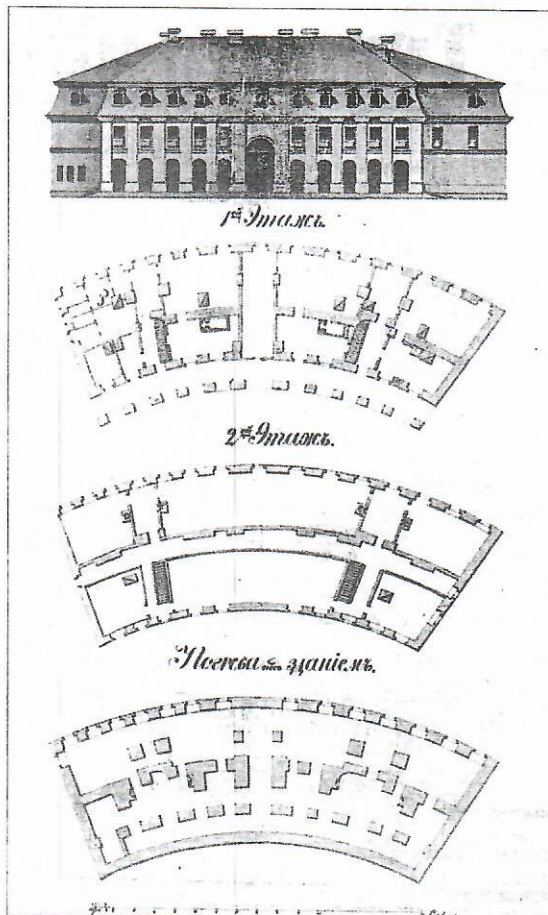
На жаль, ад палаца і іншых будынкаў Агінскага ў Слоніме амаль нічога не засталася. А вось будынак тэатральна-музычнай школы Тызенгаўза ўсё яшчэ ўпрыгожвае адну з цэнтральных плошчаў Гродна, названую ў гонар самога магната. Пасля адхілення Тызенгаўза ад кіравання гродзенскай эканоміяй яго школа была пераведзена ў Паставы і дала некалькі выдатных артыстаў, напрыклад, Міхала Рымінскага, які, на думку польскіх спецыялістаў, не больш не менш як «найвыбітнейшы польскі балетны танцор XVIII стагоддзя». Пра ўнікальнасць музычнай школы Тызенгаўза пісала беларуская даследчыца Святалана Куль-Сяльвестрава. Дапоўню карціну некаторымі іншымі яркімі рысамі. Да пры-

кладу, правобраз Парыжскай кансерваторыі быў адкрыты толькі ў 1784 годзе, а Венская кансерваторыя – у 1817-м. А на тэрыторыі Расійскай імперыі ў XVIII стагоддзі яшчэ не было спецыяльных навучальных устаноў для музыकाў. Так што пачынанні Тызенгаўза сапраўды былі неверагодна прагрэсіўнымі па мерках усяго Старога кантынента.

Захаваны ў Гродне комплекс будынкаў тэатральна-музычнай школы складаецца з так званай Крывой афіцыны і флігеля, «афіцыны музыकाў». Першы быў узведзены ў 1760 – 1780-х гадах як частка ансамбля галоўнай плошчы Гарадніцы – прыгарада Гродна. Нагляд за працамі па стварэнні ансамбля ахвясціўляў Антоній Тызенгаўз, хаця фактычным гаспадаром усяго комплексу Гарадніцы з'яўляўся кароль польскі і вялікі князь літоўскі Станіслаў Аўгуст Панятоўскі. Архітэктарам афіцыны, на думку спецыялістаў, быў каралеўскі дойдлід Мёзер. Лічыцца, што ўдзел у яе будаўніцтве прымаў і Джузэпэ дэ Сака. Будынак падпісаны на плане Гарадніцы 1780 года як «тэатральная афіцына». Побач размяшчаецца будынак «музычнай афіцыны». Гэта дазваляе меркаваць, што абодва дамы былі звязаны ў вучэбна-жылы комплекс, прызначаны для пражывання і навучання розных артыстаў Тызенгаўза.

Крывая афіцына даволі значна перабудавана і зменена нават зvonку, а вось «музычная школа» мае экстэр'ер, максімальна набліжаны да эпохі Тызенгаўза, праўда, не зусім арыгінальны, а вернуты ў выніку рэстаўрацыі, бо ў часы Расійскай імперыі дом перабудавалі ў духу класіцызму. І яшчэ адна важная дэталі – у былой «музычнай афіцыне» усё яшчэ вучаць музыцы і тэатральнаму мастацтву: там размешчана спецыяльная дзіцячая школа імя Тызенгаўза, то бок будынак выкарыстоўваецца па прызначэнні, які ў 1770-х гадах!

Узровень выкладання ў школе Тызенгаўза быў дастаткова высокім. Вучні асвойвалі клавійныя, духавыя і струнна-смычковыя інструменты. У праграму ўваходзілі таксама словы, нотная граматыка і тэорыя музыкі. Вялося выкладанне танца. Выкладчыкамі школы былі скрыпач Л. Станскі, італьянскія

План будынка да яго перабудовы ў XIX ст.

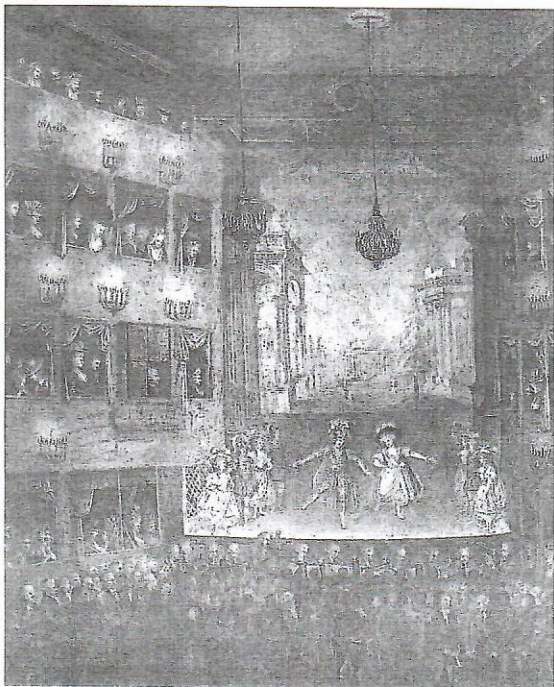
балетмайстры – браты Пеціненці і іншыя вопытныя артысты.

У 1840 – 1850-х гадах Крывая афіцына была значна перабудавана. Першапачаткова яна ўяўляла двухпавярховы будынак з мансарднымі памяшканнямі пад ламаным, барочным дахам. На ўзроўні першага паверха змяшчалася аркавая галерэя, пазней замураваная. У выніку перабудовы будынак атрымаў трэці паверх. Галоўны фасад, які захаваныся, дэкарыраваны высокімі дарыйскімі пілястрамі, філіёгамі і цягамі. Вокны першага паверха маюць аблямоўку з разеткамі і замкамі, другога – з сандрыкамі, а вокны трэцяга – простую. Фасад вяняча атык, у цэнтральнай частцы якога размешчаны авальны праём з лянной гірляндай вакол. Задні фасад дэкарыраваны пілястрамі, філіёгамі і цягамі. На другім паверсе будынка першапачаткова былі самыя вялікія памяшканні, якія, як мяркуюць,

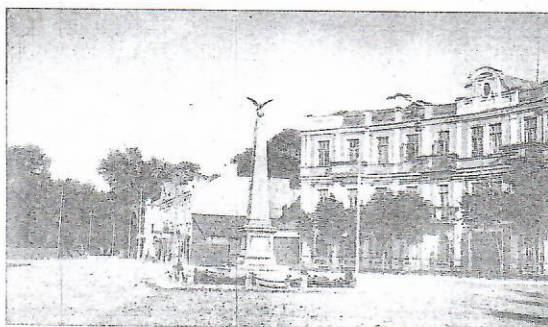
выкарыстоўваліся для прадстаўленняў. Пазней планіроўку радыкальна змянілі. Уладальнікі будынка здавалі яго ў арэнду.

Вядома ж, такі аб'ект павінен быць прадметам нацыянальнага гонару. Між тым, я не ўпэўнены, што, напрыклад, польскія турыстаў часта водзяць да гэтага комплексу будынкаў і расказваюць пра найстарэйшую тэатральную і музычную школу Рэчы Паспалітай. Але галоўнае – што гарадзенцаў, што гасцей з розных мясцінаў Беларусі наўрад ці масава водзяць на плошчу, каб расступачыцца, што перад імі ўнікальны ў маштабе усёй Еўропы аб'ект. Так, экскурсаводы расказваюць пра Гарадніцу, але звычайна не такія ярскія факты. А я ўпэўнены, што дадзены аб'ект трэба папулярызаваць менавіта ў выкладаным вышэй кантэксте.

Яўген АСНАРЭЎСКИ,
г. Гродна

Прэм'ера балета ў Варшаўскім тэатры. Лічыцца, што сярод танцораў паказаны Міхал Рымінскі.

Крывая афіцына. Фота 1930-х гг.